

مروری بر عوامل موثر بر پژوهش در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور ایران طی سال‌های (۱۳۷۹ - ۱۳۹۵)

عباس زیاری^۱ (M.D)، علی رشیدی‌پور^۲ (Ph.D)، الهام ضیایی‌فر^{۳*} (Student of medicine)

۱- گروه پزشکی اجتماعی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی سمنان، سمنان، ایران

۲- مرکز تحقیقات و گروه فیزیولوژی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی سمنان، سمنان، ایران

۳- کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی سمنان، سمنان، ایران

چکیده

هدف: پژوهش در علوم پزشکی اهمیت ویژه‌ای داشته و در ایران هم به آن توجه خاصی شده است. مطالعات مختلفی در زمینه عوامل موثر بر پژوهش در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور انجام شده اما هر کدام به دیدگاه گروهی خاص پرداخته‌اند. لذا جهت داشتن تصویری جامع از عوامل موثر بر پژوهش در علوم پزشکی، این مطالعه با هدف مروری بر این عوامل در کشور ایران انجام شده است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه مروری با بررسی پژوهش‌های انجام شده طی ۱۶ سال اخیر در زمینه عوامل موثر بر پژوهش در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور انجام شده است. جهت بررسی با کلمات کلیدی مرتبط در پایگاه‌های فارسی، SID، Iranmedex Irandoc Magiran، و نیز معادل‌های انگلیسی کلمات در پایگاه‌های Pub med، Scopus، science direct و Google scholar جستجو انجام شد و مطالعات مرتبط بررسی شدند.

یافته‌ها: از ۱۵۸ مطالعه به دست آمده ۵۵ مطالعه (۴۶ مطالعه فارسی و ۹ مطالعه انگلیسی) وارد مطالعه شدند. با کنار هم قرار گرفتن عوامل مشابه، ۱۷ طبقه از عوامل شکل گرفت که شامل طبقاتی از جمله: فردی - شخصیتی، سازمانی - ساختاری، مدیریت، بستر سازی - امکانات، تعامل و کار تیمی بوده است.

نتیجه‌گیری: عوامل موثر بر پژوهش‌های علوم پزشکی طیف وسیعی را شامل می‌شود. در این میان بیش‌ترین تکرار شامل بستر سازی - امکانات و تجهیزات (۲۶ بار)، سپس شامل مشغله زیاد (۲۲ بار) و در رتبه سوم شامل عوامل فردی - شخصیتی، انگیزه، توانمندی‌های مرتبط با پژوهش و مسایل مالی و بودجه (۲۱ بار) بوده است.

واژه‌های کلیدی: پژوهش، علوم پزشکی، ایران، مطالعه مروری

مقدمه

پژوهش‌های علوم پزشکی جنبه‌های گوناگونی از سلامت را در بر می‌گیرد [۵-۷] اما انجام پژوهش در علوم پزشکی، توجهات ویژه‌ای را به خود معطوف داشته و مطالعات مختلفی در این راستا انجام شده است [۹،۸]. برخی از این مطالعات بر اهمیت آموزش پژوهش به دانشجویان علوم پزشکی متمرکز شده‌اند [۱۰-۱۲] و برخی دیگر به موانع مشارکت پزشکان در

توجه به تحقیقات و فعالیت‌های پژوهشی سبب توسعه و پیشرفت شده [۱] و هر چه سطح شاخص‌های اصلی تحقیق و پژوهش ارتقا یابد، سطح فناوری و توسعه علمی بالاتر می‌رود [۲] به همین دلیل در دنیا امر پژوهش مورد توجه قرار گرفته و از جنبه‌های گوناگون بررسی شده است [۴،۳]. هر چند

کرده‌اند [۳۲، ۳۱، ۲] و برخی دیگر بدون دسته‌بندی عوامل، به ذکر آن‌ها پرداخته و عدم بهره‌گیری از نتایج تحقیق، پایین بودن فرهنگ تحقیق، کمبود امکانات و تجهیزات، کمبود وقت، مشغله کاری زیاد، مقررات دست و پا گیر اداری، نداشتن نگرش مثبت مدیران اجرایی به فواید تحقیقات، عدم دسترسی به منابع اطلاعاتی، پروسه چاپ مقالات، مراحل دشوار و طولانی دریافت بودجه طرح‌های پژوهشی، درآمد ناکافی از محل پژوهش، فقدان مهارت‌های پژوهشی و کاهش انگیزه را از جمله موانع انجام پژوهش دانسته‌اند [۳۳-۳۵].

با وجود این‌که طی سال‌های اخیر پژوهش‌های مرتبط با علوم پزشکی در کشور رشد خوبی داشته و شاخص‌های مختلف پژوهشی رو به پیشرفت بوده است، اما ادامه این روند نیازمند بررسی و پیگیری‌های دقیق ارزیابی شده است [۳۷، ۳۶]. از طرف دیگر، علی‌رغم مطالعات مختلفی که در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در خصوص عوامل موثر و موانع پژوهش در رشته‌های مختلف علوم پزشکی انجام شده است، از یک‌سو، به دلیل این‌که هر کدام از مطالعات در محدوده جغرافیایی خاص یک دانشگاه انجام شده و دیدگاه قشر یا گروه ویژه‌ای مورد بررسی قرار گرفته، و از سوی دیگر به علت تفاوت‌هایی که در سیستم‌های مالی، اداری، سازمانی، بومی و فرهنگی در دانشگاه‌های مختلف وجود دارد، نتایج حاصل از هر یک از مطالعات ضمن داشتن برخی اشتراکات با سایر مطالعات، عوامل متفاوت دیگری را هم نشان می‌دهند که لازم است جهت داشتن تصویری جامع از موانع و عوامل موثر در پژوهش‌های علوم پزشکی، کلیه مطالعات موجود تجمیع و مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان به یک برداشت جامع از عوامل موثر در پژوهش‌های علوم پزشکی در سطح کشور دست یافت. لذا این مطالعه با هدف مروری بر مطالعات مربوط به موانع و عوامل موثر بر پژوهش در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور ایران به‌ویژه جهت توجه مسئولین و برنامه‌ریزان کلان در امر پژوهش کشور انجام شده است.

امر تحقیق پرداخته و کمبود وقت را مهم‌ترین مانع برای مشارکت پزشکان در پژوهش برشمرده‌اند [۱۳]. Jowett (۲۰۰۰) در مطالعه‌ای به موضوع پژوهش در مراقبت‌های اولیه پزشکی (primary care) پرداخته و بر لزوم وجود شبکه گسترده تحقیقات تاکید کرده است [۱۴]. Romani (۲۰۱۶) در مطالعه‌ای، موانع و فرصت‌های ارتقای ظرفیت تحقیقاتی در میان پزشکان خانواده را بررسی کرده و زیرساخت‌های لازم برای پژوهش را ضعیف ارزیابی کرده است [۱۵].

در کشور ما نیز به دلیل اهمیت پژوهش در علوم پزشکی مطالعات متعددی در این خصوص صورت گرفته و از جنبه‌های گوناگونی به عوامل موثر و موانع انجام پژوهش در علوم پزشکی پرداخته شده است [۱۶-۲۰].

برخی از مطالعات که دیدگاه گروه‌های مختلف را در خصوص موانع انجام پژوهش در علوم پزشکی مورد توجه قرار داده‌اند، به بررسی دیدگاه اعضای هیئت علمی پرداخته و عواملی همچون محیط تحقیقاتی مناسب، کار گروهی و توانمندسازی نیروی انسانی را مهم ارزیابی کرده‌اند [۲۱-۲۳]. ارشدی (۱۳۹۴)، اروجلو (۱۳۹۳) و جلالی (۲۰۱۵) عوامل موثر را از منظر پرستاران بیان کرده و برگزاری دوره‌های آموزشی، ایجاد تسهیلات و عوامل سازمانی را موثر دانسته‌اند [۲۴-۲۶]. مظلومی (۱۳۹۲)، ستوده (۱۳۹۴) و عنبری (۱۳۹۲) نیز از دیدگاه دانشجویان به بررسی پرداخته و موانع شخصی، کوتاه نمودن فرآیند تصویب طرح‌ها و توجه به زیر ساخت‌های لازم را مورد تاکید قرار داده‌اند [۲۷-۲۹]. هر چند اکثر مطالعات صورت گرفته در این خصوص به روش کمی انجام شده، اما به دلیل اهمیت موضوع پژوهش‌های کیفی نیز در این حیطه صورت گرفته است. زیاری (۱۳۹۵) در پژوهشی کیفی به روش تحلیل محتوا، وجود محور تحقیقاتی مشخص و اختصاص زمانی معین برای انجام پژوهش توسط اعضای هیئت علمی و نیز گسترش رشته‌های تحصیلات تکمیلی را از عوامل موثر مثبت معرفی کرده است [۳۰].

برخی مطالعات عوامل موثر را در قالب موانع فردی، اداری، سازمانی، مدیریتی، اجرایی و سازمانی تقسیم‌بندی

مواد و روش‌ها

این مطالعه به روش مروری و به منظور جستجو و بررسی جامع مطالعاتی که تا کنون در زمینه عوامل موثر و موانع انجام پژوهش در دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور صورت گرفته انجام شده است. کلیه مطالعات مرتبط از طریق جستجوی اینترنتی در یک بازه زمانی ۱۶ ساله از سال ۱۳۷۹ تا اسفند ماه سال ۱۳۹۵ مورد بررسی قرار گرفت. کلید واژه‌های مورد استفاده شامل: پژوهش، تحقیق، مطالعه، مشکل، محدودیت، مانع، بازدارنده، تسهیل‌کننده، راه‌کار، هیئت علمی، استاد، دانشجو، پرستار، ماما، کارمند، دانشکده، دانشگاه، علوم پزشکی و ایران بود که به صورت مجزا یا ترکیب با هم برای جستجوی مطالعات فارسی زبان در پایگاه‌های SID, Google scholar و Iranmedex irandoc, Magiran, Google و نیز معادل‌های انگلیسی کلید واژه‌ها، جهت جستجوی مطالعات انگلیسی زبان منتشر شده در پایگاه‌های Pubmed, Scopus, sciencedirect, medline, ovid, Google scholar و Google مورد بررسی قرار گرفت. هم‌چنین رفرنس‌های مقالات شناسایی شده برای یافتن مطالعه‌های بیش‌تر مرور شد.

پس از بازبایی، مقالات توسط تیم نویسندگان با حضور دو نفر عضو هیات علمی مطلع و مشرف به امر پژوهش و با استفاده از نظر مشورتی دو نفر دیگر از اعضای هیات علمی دارای دکترای فناوری سلامت و نیز دکترای علم اطلاعات دانش‌شناسی، بررسی و مواردی که مورد توافق اکثریت قاطع اعضا بود ملاک ورود به مطالعه قرار گرفت.

معیارهای ورود: مطالعاتی که وارد این بررسی شدند کلیه متون مرتبط از سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۹۵ بودند که به عوامل موثر در پژوهش‌های علوم پزشکی کشور در قالب موانع یا راه‌کارها پرداخته بودند و نتایج مطالعه به موضوع انجام پژوهش در دانشگاه‌های علوم پزشکی می‌پرداخت.

معیارهای خروج: کلیه مطالعات مرتبط با پژوهش در خارج از کشور بدون لحاظ کردن تعداد آن‌ها از مطالعه خارج شدند. مطالعات غیر مرتبط با علوم پزشکی شامل مطالعاتی که

در وزارت علوم تحقیقات و فناوری و یا در حوزه آموزش و پرورش بودند و نیز مطالعاتی که به عوامل موثر یا موانع پژوهش نمی‌پرداخت از مطالعه حذف شدند.

استخراج اطلاعات: اطلاعات راجع به نام پژوهشگر(ان)، محل انجام مطالعه، سال انتشار، نوع مطالعه، دانشگاه محل انجام مطالعه، معیار مورد استفاده برای بررسی، گروه مورد مطالعه و تعداد افراد شرکت‌کننده در مطالعه (در صورت موجود بودن) استخراج و در جدولی تنظیم گردید. سپس کلیه عوامل موثر در هر مطالعه پس از چندین بار مرور مطالعات استخراج شد. از آن‌جا که مطالعات همگن نبودند، از ترکیب نتایج آن‌ها به صورت کمی خودداری شد و با بررسی دقیق نتایج به دست آمده توسط تیم پژوهش، عواملی که با هم مشابه یا از لحاظ مفهوم به هم نزدیک‌تر بودند در کنار هم قرار گرفتند و در نهایت طبقانی از عوامل یکسان یا مشابه را تشکیل دادند که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

نتایج

پس از جستجو ۱۵۸ مطالعه به دست آمد که ۶۷ مطالعه که اساساً ارتباطی با تحقیق و پژوهش نداشتند در بررسی اولیه توسط تیم نویسندگان، حذف شد. در مجموع مطالعات باقی مانده، تعداد ۹۱ مطالعه به زبان‌های فارسی و انگلیسی به دست آمد که ۷۸ مطالعه به فارسی و ۲۹ مطالعه به انگلیسی بودند. از مجموع این تعداد، ۴ مطالعه در وزارت علوم تحقیقات و فناوری و نیز آموزش و پرورش انجام شده بود، ۵ مطالعه هم در دانشگاه‌هایی غیر از دانشگاه‌های علوم پزشکی انجام شده بود و ۲۷ مطالعه نیز دقیقاً موضوع موانع و عوامل موثر بر پژوهش در علوم پزشکی را بیان نمی‌کرد که در نتیجه در مجموع ۲۶ مطالعه فارسی و ۱۰ مطالعه انگلیسی از این مطالعه حذف شدند و ۵۵ مطالعه که واجد شرایط برای این مرور بودند، شامل ۴۶ مطالعه فارسی و ۹ مطالعه انگلیسی وارد مطالعه شدند. در بررسی رفرنس‌های مقالات به دست آمده نیز مطالعه جدیدی به دست نیامد. مطالعات وارد شده در این مرور

پس از بررسی عوامل مطرح در مطالعات و کنار هم قرار گرفتن موارد مشابه یا نزدیک بهم در قالب طبقات، ۱۷ طبقه از عوامل موثر شکل گرفت که به ترتیب در ادامه آمده است.

لازم به ذکر است به دلیل اهمیت موضوع و نیز برای استفاده کاربردی مسئولان، مدیران بلندپایه و برنامه‌ریزان کلان پژوهش کشور، جزییات هر طبقه نیز با ذکر رفرنس بیان شده است.

۱- فردی - شخصیتی:

موانع فردی در ۲۱ مطالعه بیان شده است. در برخی از آن‌ها با عنوان کلی موانع فردی یاد شده و در برخی دیگر جزییات مورد نظر ذکر شده است:

- موانع فردی و مشکلات شخصی [۱۸، ۲۳، ۲۷، ۳۲، ۳۸-۴۴]

[۴۴]

- صبر، علاقمندی، پیگیری، پشتکار و اعتقاد به تحقیق [۳۰]

- عدم مطالعه و دوری کردن از مراکز دانشگاهی در پرستاران و ماماها [۴۵] و احساس عدم توانایی پرستاران برای ارزیابی کیفیت تحقیقات انجام شده [۲۶]

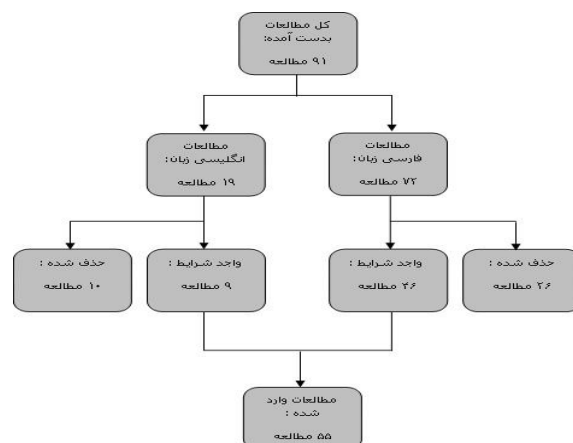
- بی‌علاقگی [۲۴، ۴۵-۵۰]
- عدم علاقه کافی برای انجام پژوهش به دلیل عدم آشنایی اساتید با مقوله پژوهش در آموزش [۵۱]

۲ - سازمانی - ساختاری:

عوامل سازمانی - ساختاری در ۲۰ مطالعه به طور مستقیم و یا غیر مستقیم موثر شناخته شده‌اند. این عامل در برخی از مطالعات با عنوان عوامل سازمانی و در برخی دیگر با عنوان ساختاری و در تعدادی دیگر به صورت مصداقی نام برده شده‌اند:

- عوامل سازمانی - ساختاری [۲، ۱۶، ۱۸، ۲۷، ۲۹، ۳۸، ۳۹، ۴۱، ۴۳، ۴۴، ۵۲، ۵۳]
- انتظارات مختلف دانشگاه از اعضای هیئت علمی [۲۲، ۵۴]
- نبودن امتیاز برای انجام پژوهش [۵۰]

از سال ۱۳۷۹ تا سال ۱۳۹۵ بودند. روند انتخاب مقالات در شکل ۱ آمده است.

شکل ۱. فرایند انتخاب مقالات

از ۵۵ مطالعه واجد شرایط ورود، ۳۳ مطالعه دیدگاه اعضای هیئت علمی، ۱۱ مطالعه دیدگاه دانشجویان پزشکی، ۲ مطالعه به طور مشترک دیدگاه اعضای هیئت علمی و دانشجویان و ۹ مطالعه دیدگاه پرستاران و سایر کارکنان دانشگاه‌های علوم پزشکی را در زمینه موانع و عوامل موثر بر امر پژوهش بیان کرده‌اند. برخی از مطالعات عوامل موثر و موانع امر پژوهش را به تفکیک و برخی دیگر، با تقسیم‌بندی موانع به شکل موانع فردی، اداری، سازمانی، مالی، حرفه‌ای، امکاناتی و علمی به موضوع پرداخته و تلاش نموده‌اند تا با توجه به اهمیت موضوع اطلاعات جمع‌بندی شده‌ای را در اختیار قرار دهند.

در مجموع در این مطالعات دیدگاه ۶۸۰۲ نفر در مورد موضوع بیان شده است. لازم به ذکر است که در ۵ مطالعه تعداد دقیق افراد شرکت‌کننده ذکر نشده بود که در این آمار لحاظ نشده و نیز در دو مطالعه جامعه آماری مشابه بوده که تعداد آن‌ها کسر شده است. بر اساس داده‌های به‌دست آمده، در مجموع به تفکیک دیدگاه ۲۷۷۶ نفر از اعضای هیئت علمی، اساتید و محققین، ۱۶۲۲ نفر از دانشجویان و ۲۴۰۴ نفر از پرستاران و سایر کارکنان حیطه علوم پزشکی بررسی و بیان شده است.

- کمبود وقت و زمان ناکافی به دلیل مشغولیت در کارهای بالینی و تدریس و مسئولیت‌های اجتماعی و اجرایی [۴۷،۴۲،۳۳]
- سنگین بودن شیفتهای بیمارستانی به دلیل کمبود نیروی انسانی [۵۵]
- ناکافی بودن هیات علمی صرفاً پژوهشی یا صرفاً بالینی، نداشتن محور تحقیقاتی مشخص برای پژوهشگران، لزوم ایجاد نظام آموزشی پژوهش محور، اولویت درمان بر پژوهش به دلیل کمبودها [۳۰]
- ۳- اداری:
 - موانع اداری در ۱۸ مطالعه به‌عنوان عامل موثر مورد تاکید قرار گرفته است که بیش‌ترین آن مربوط به قوانین دست و پاگیر اداری در انجام پژوهش‌ها بوده است:
 - اداری [۵۳،۳۲،۲]
 - مقررات دست و پاگیر، محدودکننده و وقت‌گیر اداری [۵۶،۵۰،۴۷،۴۵،۴۰،۲۱،۱۶]
 - طولانی بودن فرایند تصویب طرح‌های تحقیقاتی [۵۷،۵۲،۴۷،۳۰،۲۹،۲۱،۱]
 - نبودن امتیاز برای انجام پژوهش [۵۰]
 - طولانی بودن روند تهیه مواد [۵۸] و طولانی بودن زمان خرید تجهیزات [۲۷]
- ۴- مدیریت:
 - ۱۳ مطالعه عوامل مدیریتی را در امر پژوهش دخیل دانسته‌اند. در برخی مطالعات از اصطلاح عوامل مدیریتی نام برده شده اما برخی مطالعات به ذکر جزئیات عوامل پرداخته‌اند:
 - موانع مدیریتی [۵۹،۴۱،۳۲،۲۳]
 - نبود برنامه مدون پژوهشی [۳۳]، الزام به حضور در مراکز تحقیقاتی [۳۰] و در نظر نگرفتن زمان قانونی برای انجام فعالیت‌های تحقیقاتی در ساعات اداری [۵۵]
 - نبود برنامه جهت ایجاد انگیزه [۵۷]
 - وجود نابرابری در تصویب و اجرای طرح‌های پژوهشی و نبود سیستم نظارت بر انجام پژوهش [۲۴]
- عدم ایجاد انگیزه از طرف مسئولین [۶۰]
- نبود تشویق و ترغیب [۳۲،۲۹] و ضعف در سیستم تشویقی [۶۱]
- فقدان توجه به کیفیت پژوهش [۱۹]
- ۵ - انگیزه:
 - در مجموع ۲۱ مطالعه انگیزه را موثر بر شمرده‌اند. ۱۴ مطالعه به‌صورت مستقیم به عامل انگیزه اشاره داشته و ۸ مطالعه بی‌علاقگی ناشی از نبود انگیزه را مهم دانسته‌اند. در برخی مطالعات انگیزه مالی و اقتصادی مطرح شده و در برخی دیگر انگیزه به دلایل علمی و نیز به‌دلیل نبود کار گروهی یا عدم ایجاد آن توسط مسئولین اشاره شده است:
 - نبود انگیزه کافی (شخصی یا مرتبط با مالی) [۶۵-۱،۲،۱۹،۲۸،۳۰،۳۲،۵۰،۵۱،۵۹،۶۲]
 - عدم ایجاد انگیزه از طرف مسئولین [۶۰]
 - بی‌علاقگی [۵۱-۲۴،۴۵]
 - نبود انگیزه انجام کار گروهی [۲۳]
 - تمایل بیش‌تر به تدریس نسبت به انجام تحقیقات [۴۸]
- ۶ - بستر سازی- امکانات و تجهیزات:
 - ۲۶ مطالعه به موارد مرتبط با بسترسازی و تجهیزات و امکانات مرتبط با پژوهش اشاره کرده‌اند. این موارد طیف وسیعی را شامل می‌شود که از تجهیزات رایانه‌های و اینترنت تا برگزاری کارگاه‌ها و کلاس‌های آموزشی را در بر می‌گیرد:
 - کمبود امکانات و تجهیزات و تسهیلات پژوهشی [۶۸-۶۵،۶۰،۵۹،۵۳،۵۰،۴۶-۴۴،۴۰،۳۵،۲۶،۲۵،۲۳،۱]
 - کمبود منابع مرجع تخصصی [۲۹]
 - عدم برگزاری کارگاه آموزشی [۵۲،۲۹]
 - ضعف یا نبود بانک‌ها و منابع اطلاعاتی، اینترنتی و الکترونیکی و کتابخانه‌های در دسترس [۶۸،۶۶،۶۴،۶۱،۵۶،۵۲،۲۷،۱۶]
 - گسترش مراکز تحقیقاتی و پژوهشکده‌ها [۳۰]
 - گسترش رشته‌های تحصیلات تکمیلی [۳۰]
 - فعال کردن کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه‌ها [۳۰]
 - فضای فیزیکی مناسب [۳۲،۳۰،۲۲]

- تعامل بین گروه‌های آموزشی و دانشکده‌ها و با سایر دانشگاه‌ها [۳۰]
- ۹- توانمندی‌های مرتبط با پژوهش:
 - توانمندی‌های مرتبط با پژوهش در ۲۱ مطالعه مهم ارزیابی شده که جنبه‌های گوناگونی را در بر می‌گیرد. برخی مطالعات از عناوین کلی استفاده کرده و برخی دیگر مصادیق توانمندی‌ها بر شمرده‌اند:
 - عدم توانمندی‌های فردی [۴۴،۳۰]
 - عدم تسلط به زبان انگلیسی [۶۵،۶۳،۵۰،۳۸،۲۳،۱۶]
 - نداشتن تبحر کافی در نوشتن مقاله و تدوین پروپوزال [۵۲،۴۷،۲۷،۱]
 - دانش کم و نداشتن مهارت کافی در پژوهش [۵۶،۵۱،۴۵،۳۵،۱]
 - عدم مهارت در استفاده از کامپیوتر [۶۵] و فقدان مهارت و آشنایی با متدهای جستجو در منابع اینترنتی [۲۳]
 - کم بودن ظرفیت و توان اعضای هیئت علمی، دانشجویان و اساتید در چاپ مقالات مرتبط با نتایج پژوهش‌ها [۱۹]
 - عدم آشنایی کافی با اصول و روش‌های آماری [۲۸،۲۴]
 - احساس عدم توانایی پرستاران برای ارزیابی کیفیت تحقیقات انجام شده [۲۶]
- ۱۰- مالی و بودجه:
 - عامل مالی و اقتصادی در ۲۱ مطالعه تاکید شده است. برخی از آن‌ها عامل مالی را به‌عنوان انگیزه و برخی دیگر لازمه تامین هزینه‌های انجام پژوهش دانسته‌اند. موارد مرتبط با مسائل مالی در اکثر مورد توجه بوده است:
 - مسائل مالی و اقتصادی و بودجه‌ای [۵۷،۵۴،۵۳،۴۴،۳۹،۳۲،۳۰،۲۳،۱۹،۱۸]
 - [۷۰،۶۸،۶۶،۶۴،۶۲،۵۹]
 - پایین بودن حق‌الزحمه طرح‌های پژوهشی [۷۱،۲۱] و در آمد ناکافی در حیطه پژوهش [۴۵،۲۵]
- ۱۱- زمان و فرصت ناکافی:

۷- حمایت:

- نقش عوامل حمایتی در ۱۶ مطالعه مطرح شده است. این عوامل نیز در طیف وسیعی قرار می‌گیرد. نبود کارشناسان خبره جهت راهنمایی و دادن مشاوره بیش‌ترین سهم را به‌خود اختصاص داده است:
- عدم دسترسی به کارشناسان خبره و دستیاران پژوهشی و مشاوران [۶۳،۵۲،۵۰،۴۸،۴۲،۲۷]
- نبود یا ضعف در سیستم تشویقی [۶۱،۳۲،۲۹] و تقدیر و تشویق افراد فعال در زمینه پژوهش [۳۰]
- نبودن امتیاز برای انجام پژوهش [۵۰] و عدم تخصیص واحد درسی برای فعالیت پژوهشی [۴۲]
- عدم نشر به موقع و سریع گزارشات و مقالات تحقیقی [۶۹]
- عدم آگاهی دست‌اندرکاران از روند اجرای فعالیت‌های مرتبط [۴۵]
- تمایل کم مسئولان نسبت به تحقیقات [۴۸] و عدم حمایت معنوی [۶۶]
- کافی نبودن امتیازات پژوهشی جهت ارتقا پژوهشگران [۴۷]
- نبود حمایت اقتصادی پژوهشگران و دانشجویان در امر پژوهش [۱۹] و فقدان حمایت مالی [۵۴] و حمایت مالی و افزایش بودجه پژوهش [۳۰]
- ۸- تعامل و کار تیمی:
- ۷ مطالعه به تعامل و کار گروهی اشاره کرده و از جنبه‌های گوناگون آن را بررسی کرده‌اند. این موارد شامل ارتباط پژوهشگران با یک‌دیگر، ارتباط دانشکده‌ها و گروه‌ها و مراکز تحقیقاتی با هم و نیز ارتباط بین دانشگاه‌ها بوده است:
- ارتباط کم بین پژوهشگران [۳۳] و عدم تعامل [۵۸] و لزوم همکاری میان مراکز اجرایی و پژوهشگران [۱۹]
- ضعف کار گروهی و نبود فرهنگ کار گروهی [۶۶،۳۳،۲۳،۲۲]
- لزوم ارتباط بین علوم پایه و بالینی [۳۰]

- در ۲۰ مطالعه مستقیماً به عامل زمان به‌عنوان یک عامل موثر تاکید شده و نداشتن فرصت کافی را جزء موانع انجام پژوهش بر شمرده‌اند:
- کمبود زمان و زمان‌بر بودن [۲۳، ۲۱، ۱۶] - ۲۳-۲۷، ۴۶، ۴۲، ۳۳، ۲۷، ۵۰، ۴۷، ۵۲، ۵۴، ۵۸، ۶۳، ۶۵، ۶۷، ۶۹
- ۱۲- مشغله زیاد:
- عامل مشغله در ۲۲ مطالعه به‌صورت مستقیم و غیر مستقیم مورد اشاره قرار گرفته است. برخی از مطالعات از کلمه مشغله کاری و در برخی دیگر از کلمه موانع حرفه‌ای یا حجم زیاد کارهای اداری، درمانی و آموزشی یا مسئولیت‌های خانوادگی و نیز فشردگی واحدهای درسی از دیدگاه دانشجویان استفاده شده است:
- مشغله کاری و حرفه‌ای [۱، ۱۶، ۱۹، ۲۱-۲۵، ۳۸، ۴۱، ۴۴-۴۶، ۵۰، ۵۱، ۵۴-۵۶، ۵۸، ۶۱، ۶۵، ۷۱]
- ۱۳- موانع علمی یا آگاهی ناکافی:
- موانع علمی یا نا آشنایی و عدم آگاهی کافی در ۱۲ مطالعه نام برده شده است که از عدم آشنایی با علم پژوهش تا ناآگاهی از موضوعات قابل تحقیق متنوع می‌باشد:
- موانع علمی [۱، ۲۳، ۴۱، ۴۳-۴۵، ۵۱، ۵۶، ۵۸، ۶۲]
- عدم آگاهی از موضوعات قابل تحقیق و اولویت‌های تحقیقاتی کشور [۲۹، ۶۰، ۶۲]
- ۱۴- کاربردی نکردن نتایج تحقیقات:
- کاربردی نکردن پژوهش‌ها و عدم استفاده از نتایج تحقیقات در ۱۵ مطالعه ذکر شده است. این حیطه هم شامل بی‌توجهی مسئولان به نتایج تحقیقات در برنامه‌ریزی‌ها بوده، هم به مفید نبودن پژوهش برای بیماران اشاره داشته و هم به عدم به کارگیری آن‌ها در پیشرفت علوم پزشکی تاکید کرده است. در برخی مطالعات هم به عدم همکاری و مشارکت پزشکان با به‌کار بستن نتایج تحقیقات پرستاری اشاره شده است:
- بی‌توجهی به نتایج تحقیقات و کاربردی نکردن نتایج [۲، ۱۹، ۲۱، ۲۴، ۲۵، ۴۷، ۵۰، ۵۲، ۵۷]
- مبتنی بر نیاز نبودن اولویت‌های پژوهشی [۵۷]
- مفید نبودن پژوهش برای بیمار [۴۵، ۵۰، ۵۷، ۶۵]
- انجام پژوهش‌های تکراری و عدم به کارگیری آن‌ها در پیشرفت علوم پزشکی و بی‌تاثیر بودن نتایج تحقیق در تصمیم‌گیری مدیران [۷۱]
- عدم همکاری و مشارکت پزشکان با به‌کار بستن نتایج تحقیقات [۲۶، ۶۷، ۶۹]
- ۱۵- آموزشی:
- مسائل مرتبط با امور آموزشی در ۸ مطالعه بررسی شده‌اند. برخی از آن‌ها به نظام آموزشی و برخی دیگر به واحدهای آموزشی اشاره داشتند:
- موانع آموزشی و نظام آموزشی نادرست [۱۸، ۵۹] و تاکید بر آموزش محوری [۲۹]
- لزوم ایجاد نظام آموزشی پژوهش محور [۳۰]
- قرارگیری مطالعات پژوهش در آموزش در سطح پایین‌تر تحقیقات [۴۸]
- معادل‌سازی نشدن ساعت کار تحقیق با ساعت تدریس [۵۷]
- نبودن واحد روش تحقیق در کوریکولوم آموزش پزشکی و نبود سرفصل‌های آموزشی در محیط پژوهش [۱۶، ۲۷]
- ۱۶- مشکلات اجرایی و اخلاقی تحقیقات:
- در ۶ مطالعه به مسائل اخلاقی و اجرایی اشاره شده است. برخی مطالعات به محدودیت‌ها و یا نبود اخلاق در پژوهش‌ها اشاره کردند و برخی دیگر مشکلات اجرایی را از عوامل موثر نام برده‌اند:
- محدودیت اخلاقی تحقیق [۳۲، ۴۵-۴۷، ۵۰]
- موانع اجرایی [۶۸]
- ۱۷- فرهنگی:
- عامل فرهنگی در ۸ مطالعه مورد توجه قرار گرفته است. در برخی از مطالعات به زمینه‌های فرهنگی در انجام پژوهش اشاره شده و در برخی دیگر به تاثیر عوامل فرهنگی بر پژوهش پرداخته‌اند:
- موانع فرهنگی [۱۸] و بها ندادن به جایگاه محقق در جامعه و عدم فرهنگ تحقیق در جامعه [۶۶] و نبود حساسیت

• مسائل سیاسی و استراتژیک [۱۸] و ظریف و حساس بودن تحقیق علمی [۷۱]

جمع‌بندی عوامل موثر در پژوهش بر حسب فراوانی تعداد مطالعاتی که آن‌ها را ذکر کرده و به نوعی می‌تواند نشان‌دهنده اهمیت آنان باشد به همراه اجزای تشکیل‌دهنده عامل به ترتیب از بیش‌ترین به کم‌ترین، طبق جدول ۱ می‌باشد.

نسبت به مشکلات جامعه و انگیزه یافتن مشکلات جامعه [۲۳]

• افت فرهنگ مطالعه و تحقیق در کشور [۵۹] و نبود فرهنگ کار گروهی [۶۶،۳۳]

• تمایل بیش‌تر به تدریس نسبت به انجام تحقیقات در دانشگاه‌ها [۴۸]

• اعتماد کم پرستاران به نتایج تحقیقات و روشن نبودن درستی نتیجه‌گیری محققان از نتایج تحقیقات [۶۹]

جدول ۱. فراوانی تکرار عوامل موثر در پژوهش در مطالعات، از بیش‌ترین به کم‌ترین

ردیف	عامل موثر در پژوهش	تعداد مطالعات ذکر شده	اجزای تشکیل‌دهنده عامل
۱	بستر سازی - امکانات و تجهیزات	۲۶	• کمبود امکانات و تجهیزات و تسهیلات پژوهشی • کمبود منابع مرجع تخصصی • عدم برگزاری کارگاه آموزشی • ضعف یا نبود بانک‌ها و منابع اطلاعاتی و اینترنتی • گسترش مراکز تحقیقاتی و پژوهش‌کننده‌ها • گسترش رشته‌های تحصیلات تکمیلی • فعال کردن کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه‌ها • فضای فیزیکی مناسب
۲	مشغله زیاد	۲۲	• مشغله کاری و حرفه‌ای
۳	فردی - شخصیتی	۲۱	• موانع فردی و مشکلات شخصی • صبر، علاقمندی، پیگیری، پشتکار و اعتقاد به تحقیق • عدم مطالعه و دوری کردن از مراکز دانشگاهی • احساس عدم توانایی • بی‌علاقگی • عدم علاقه کافی به دلیل عدم آشنایی اساتید
۴	انگیزه	۲۱	• نبود انگیزه کافی • عدم ایجاد انگیزه • بی‌علاقگی • نبود انگیزه انجام کار گروهی • تمایل بیش‌تر به تدریس نسبت به انجام تحقیقات
۵	توانمندی‌های مرتبط با پژوهش	۲۱	• عدم توانمندی‌های فردی • عدم تسلط به زبان انگلیسی • نداشتن تبحر کافی در نوشتن مقاله و تدوین پروپوزال • نداشتن مهارت کافی در پژوهش • عدم مهارت در استفاده از کامپیوتر • فقدان مهارت و آشنایی با متد‌های جستجو • کم بودن توان اعضای هیئت علمی و دانشجویان در چاپ مقالات • عدم آشنایی کافی با اصول و روش‌های آماری • احساس عدم توانایی برای ارزیابی کیفیت تحقیقات انجام شده
۶	مالی و بودجه	۲۱	• مسائل مالی و اقتصادی و بودجه‌ای • پایین بودن حق الزحمه طرح‌های پژوهشی • در آمد ناکافی در حیطه پژوهش

• عوامل سازمانی - ساختاری • انتظارات مختلف دانشگاه از اعضای هیئت علمی • نبود امتیاز برای انجام پژوهش • مشغولیت در کارهای بالینی و تدریس و مسئولیت های اجتماعی و اجرایی • سنگین بودن شیفت ها • ناکافی بودن هیات علمی صرفا پژوهشی • نداشتن محور تحقیقاتی مشخص • اولویت درمان بر پژوهش	۲۰	سازمانی - ساختاری	۷
• کمبود زمان برای پژوهش و زمانبر بودن تحقیقات	۲۰	زمان و فرصت ناکافی	۸
• موانع اداری • مقررات دست و پا گیر • طولانی بودن فرایند تصویب طرح ها • نبود امتیاز کافی • طولانی بودن روند تهیه مواد	۱۸	اداری	۹
• عدم دسترسی به کارشناسان خبره و دستیاران پژوهشی و مشاوران • عدم تقدیر و تشویق افراد فعال در زمینه پژوهش • عدم تخصیص واحد درسی برای فعالیت پژوهشی • نبودن امتیاز برای انجام پژوهش • عدم نشر بموقع و سریع گزارشات • عدم آگاهی دست اندر کاران از روند اجرای فعالیت های پژوهشی • تمایل کم مسئولان نسبت به تحقیقات • عدم حمایت معنوی • کافی نبودن امتیازات پژوهشی جهت ارتقا پژوهشگران • نبود حمایت اقتصادی پژوهشگران و بودجه کم پژوهش	۱۶	حمایت	۱۰
• بی توجهی به نتایج تحقیقات و کاربردی نکردن نتایج • مبتنی بر نیاز نبودن اولویت های پژوهشی • مفید نبودن پژوهش برای بیماران • انجام پژوهش های تکراری و عدم به کارگیری آنها در پیشرفت علوم پزشکی • بی تاثیر بودن نتایج تحقیق در تصمیم گیری مدیران • عدم همکاری و مشارکت پزشکان در بکار بستن نتایج تحقیقات	۱۵	کاربردی نکردن نتایج تحقیقات	۱۱
• موانع مدیریتی • نبود برنامه مدون پژوهشی • نبود الزام به حضور در مراکز تحقیقاتی • نبود زمان قانونی برای انجام تحقیقات در ساعات اداری • نبود برنامه جهت ایجاد انگیزه • نبود سیستم نظارت و وجود نابرابری در تصویب و اجرای طرح ها • عدم ایجاد انگیزه از طرف مسئولین • نبود تشویق و ترغیب مناسب • فقدان توجه به کیفیت پژوهش	۱۳	مدیریت	۱۲
• موانع علمی • عدم آگاهی از موضوعات قابل تحقیق و اولویت های تحقیقاتی کشور	۱۲	موانع علمی یا آگاهی ناکافی	۱۳
• موانع آموزشی و نظام آموزشی نادرست • تاکید بر آموزش محوری • لزوم ایجاد نظام آموزشی پژوهش محور • قرار گیری مطالعات پژوهش در آموزش در سطح پایینتر تحقیقات • معادل سازی نشدن ساعت کار تحقیق با ساعت تدریس • نبودن واحد روش تحقیق در کوریکولوم آموزش پزشکی • نبود سرفصلهای آموزشی در محیط پژوهش	۸	آموزشی	۱۴

• موانع فرهنگی • بها ندادن به جایگاه محقق در جامعه • عدم وجود فرهنگ تحقیق در جامعه • نبود حساسیت و انگیزه نسبت به یافتن مشکلات جامعه • افت فرهنگ مطالعه و تحقیق در کشور • نبود فرهنگ کارگروهی • تمایل بیشتر به تدریس نسبت به انجام تحقیقات در دانشگاه ها • اعتماد کم به نتایج تحقیقات • روشن نبودن درستی نتیجه گیری محققان از نتایج تحقیقات • مسائل سیاسی و استراتژیک • ظریف و حساس بودن تحقیق علمی	۸	فرهنگی	۱۵
• ارتباط کم بین پژوهشگران • لزوم همکاری میان مراکز اجرایی و پژوهشگران • ضعف کارگروهی و نبود فرهنگ کارگروهی • لزوم ارتباط بین علوم پایه و بالینی • تعامل بین گروه های آموزشی و دانشکده ها و با سایر دانشگاه ها	۷	تعامل و کار تیمی	۱۶
• محدودیتهای اخلاقی در تحقیقات • موانع اجرایی	۶	مشکلات اجرایی و اخلاقی تحقیقات	۱۷

بیشترین تعداد تکرار را به خود اختصاص داده نبود بسترسازی مناسب و کمبود امکانات و تجهیزات بود. این عامل در اکثر مطالعات، مهم ارزیابی شده و مورد تاکید قرار گرفته است [۱، ۲۳، ۲۶، ۵۹، ۶۶-۶۸]. مطالعه فرزانه (۲۰۱۶) ضعف یا نبود بانکها و منابع اطلاعاتی، اینترنتی و الکترونیک و کتابخانه‌ای در دسترس را بیان کرده است [۱۶] که با مطالعات عنبری (۱۳۹۲)، صالحی (۱۳۹۵)، عنبری (۲۰۱۵)، و برخی دیگری از مطالعات همخوانی دارد [۲۷، ۵۲، ۵۶، ۶۱، ۶۴، ۶۶-۶۸]. زیاری (۱۳۹۵) در مطالعه خود گسترش مراکز تحقیقاتی و پژوهشکده‌ها، گسترش رشته‌های تحصیلات تکمیلی، فعال کردن کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه‌ها و ایجاد فضای فیزیکی مناسب را برای بهبود و پیشرفت امر پژوهش لازم دانسته و جزیی از بسترسازی بر شمرده است [۳۰]. با توجه به بیشترین تاکید مطالعات بر این عامل به نظر می‌رسد تهیه امکانات و تجهیزات لازم برای پژوهش و تامین زیرساخت‌های مناسب تحقیقاتی می‌تواند عامل بسیار مهمی در ارتقای کیفیت و کمیت تحقیقات داشته باشد.

مشغله زیاد کاری و کمبود وقت و فرصت ناکافی نیز در بسیاری از مطالعات بیان شده است. این عامل در ۲۲ مطالعه

بحث و نتیجه گیری

در این مطالعه مروری که به عوامل موثر بر پژوهش در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور ایران در ۱۶ سال اخیر پرداخته است، موانع و عوامل موثری که در ۵۵ مطالعه وارد شده به پژوهش مطرح شدند، پس از چندین بار مرور و قرارگیری موارد مشابه یا نزدیک بهم در طبقات مشخص، ۱۷ طبقه را تشکیل دادند که جنبه‌های مختلف عوامل موثر را بیان می‌کند.

یافته‌های این مرور نشان می‌دهد که موانع متعددی بر سر راه انجام پژوهش و تحقیق وجود دارد و این موانع در دانشگاه‌های علوم پزشکی سرار کشور هم تفاوت‌ها و هم اشتراکاتی دارد. در برخی مطالعات انجام شده در کشور برای موانع و عوامل موثر طبقه‌بندی مشخصی از جمله موانع فردی، سازمانی، اداری، مدیریتی بیان شده است و در برخی دیگر با ذکر تک تک عوامل، موانع به صورت توصیفی ذکر شده است. به دلیل تعدد عوامل موثر یافت شده، به عامل‌هایی که در بیش از ۲۰ مطالعه به آن‌ها اشاره شده می‌پردازیم.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، یکی از عوامل موثر بر امر پژوهش که در ۲۶ مطالعه مورد توجه قرار گرفته شده و

با مبانی تحقیق می‌تواند باعث ترغیب و پیگیری بیش‌تر در زمینه پژوهش در اساتید و دانشجویان دانشگاه‌ها گردد.

نبود انگیزه و بی‌علاقگی عاملی بود که در ۲۱ مطالعه مهم دانسته شده بود. در برخی مطالعات از جمله مظلومی (۱۳۹۲) این عامل به‌طور مستقیم عنوان شده [۶۵،۶۳،۵۰،۳۲،۲۸،۲] در حالی‌که نوبهار (۱۳۹۳) به نبود انگیزه انجام کار گروهی اشاره کرده [۲۳] و کرم‌زاده (۱۳۹۳) تمایل بیش‌تر به تدریس نسبت به انجام تحقیقات را علت بی‌انگیزگی بیان کرده است [۴۸]. آنچه مسلم است این است که وجود انگیزه نقش بسیار مهمی در انجام هر کاری از جمله پژوهش ایفاء نموده و می‌توان با در نظر گرفتن امتیازات و فراهم آوردن امکانات لازم انگیزه انجام پژوهش را افزایش داد.

توانمندی‌های مرتبط با پژوهش نیز در ۲۱ مطالعه مطرح شده است. سرشتی (۱۳۸۶ و ۱۳۸۹) و بعضی دیگر به عدم تسلط به زبان انگلیسی به عنوان یک مانع مهم مرتبط با توانمندی پژوهشی اشاره کرده‌اند [۶۵،۶۳،۵۰،۳۸،۲۳،۱۶] اما عنبری (۲۰۱۵) و ابراهیم‌زاده (۱۳۹۵) نداشتن تبحر کافی در نوشتن مقاله و تدوین پروپوزال را مهم ارزیابی کرده‌اند [۵۲،۴۷،۲۷،۱]. آنچه بدیهه به نظر می‌رسد لزوم داشتن توانمندی برای انجام تحقیق است و اکثر مطالعات بر این امر صحه گذاشته و با هم مطابقت دارند [۵۶،۵۱،۴۵،۳۵،۱]. به نظر می‌رسد افزایش مهارت اساتید و دانشجویان در استفاده از کامپیوتر [۵۰] و آشنایی با متدهای جستجو در منابع اینترنتی [۲۳] راه‌کار مناسبی برای تقویت توانمندی افراد در امر پژوهش باشد.

موانع مالی و بودجه هم از جمله موارد بسیار مهم بوده و در ۲۱ مطالعه مورد اشاره قرار گرفته است. در اکثر مطالعات بر تاثیر مهم مسایل مالی و بودجه‌ای تاکید کرده همگی و در یک راستا بوده‌اند [۲۳،۱۹،۱۸،۲۳،۳۰،۳۲،۳۹،۴۴،۵۳،۵۴،۵۷،۵۹-۶۲،۶۴،۶۶،۶۸،۷۰] که با توجه به اهمیت تهیه وسایل و لوازم مورد نیاز و ایجاد امکانات و زیرساخت‌ها، این امر دور از ذهن نمی‌باشد. از طرفی با تامل بر سایر عوامل، می‌توان گفت که تامین مالی پژوهشگران با پرداخت حق‌الزحمه مناسب

یافت شد و از حیث تکرار در رتبه دوم اهمیت جای گرفت. فرزانه (۲۰۱۶)، عنبری (۲۰۱۵)، اروجلو (۱۳۹۳) و تعداد دیگری از مطالعات به کمبود زمان اشاره داشتند [۶۳،۳۳،۲۷]. نداشتن وقت کافی برای انجام مطالعه در بیش‌تر مطالعات به‌عنوان عامل موثر بر انجام پژوهش ذکر شده و دلایل مختلف و گوناگونی برای آن بیان شده است [۲۳،۲۱،۱۶-۲۶،۴۲،۴۶،۴۷،۵۰-۵۲،۵۴،۶۵،۶۷،۶۹] به طوری که در مطالعه چنگیزی (۲۰۱۲) و کیانپور (۱۳۸۴) کمبود زمان و زمان‌بر بودن فرآیند پژوهش به عنوان مانع بیان شده [۶۳،۳۳،۲۷] اما وحدتی (۱۳۹۳)، کورکی (۱۳۸۶) و کریمیان (۱۳۹۰) مشغله کاری و حرفه‌ای را عامل موثر عدم پرداختن به امر پژوهش دانسته‌اند [۵۸،۴۴،۳۸،۱۶]. به نظر می‌رسد که اگر انجام تحقیقات جزئی از ساعات اداری و الزامی کار افراد در نظر گرفته شود و انجام پژوهش قسمتی از وظایف اداری روزانه یا هفتگی اساتید، کارمندان و دانشجویان شود، بتوان با ایجاد فرصت کافی برای پژوهشگران، امکان ارتقای کمی و کیفی پژوهش‌ها را فراهم آورد.

یکی دیگر از عوامل موثر بر امر پژوهش موانع فردی و شخصیتی است. این عامل در ۲۱ مطالعه وجود داشته و در جایگاه سوم قرار گرفته است. برخی از مطالعات صرفاً با عنوان موانع فردی از آن یاد کردند [۳۸،۳۲،۲۷،۲۳،۱۸-۴۴،۵۲] اما در مطالعه زیاری (۱۳۹۵) صبر، علاقمندی، پیگیری، پشتکار و اعتقاد به تحقیق به عنوان عوامل فردی موثر در امر پژوهش بیان شده است [۳۰]. در مطالعه علمداری (۱۳۸۲) [۴۶] بی‌علاقگی را عامل موثر دانسته که با نتایج مطالعات ارشدی (۱۳۹۴)، کرم‌زاده (۱۳۹۳) و برخی دیگر از پژوهش‌ها همخوانی دارد [۵۰-۴۷،۴۵،۲۴]. خطیبی (۱۳۹۳) نیز عدم علاقه کافی برای انجام پژوهش به دلیل عدم آشنایی اساتید با مقوله پژوهش در آموزش به عنوان مانع بیان کرده است [۵۱]. هر چند علاقه به پژوهش، اعتقاد به تحقیق و یافتن راه‌کار مشکلات را تا حد زیادی می‌توان امری فردی و درونی در نظر گرفت اما مسلط بودن به تحقیق و آموزش افراد

تکرار در رتبه نخست شامل بسترسازی- امکانات و تجهیزات، در رتبه دوم شامل مشغله زیاد و در رتبه سوم مشترکاً شامل عوامل فردی- شخصیتی، انگیزه، توانمندی‌های مرتبط با پژوهش و مسایل مالی و بودجه بوده است و مسایل سازمانی- ساختاری، زمان و فرصت ناکافی و مسایل اداری هم به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار دارند. به نظر می‌رسد ارتقای کیفی و کمی پژوهش‌ها در دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور توجهی ویژه به این عوامل را از سوی مسئولین و دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان کلان کشور می‌طلبد.

لازم به ذکر است که از کاستی‌های این پژوهش می‌توان به عدم دسترسی به کتابخانه‌ها و پایان‌نامه‌های مرتبط با موضوع تحقیق در دانشگاه‌های سراسر کشور اشاره کرد که امکان بازیابی اطلاعات آن‌ها میسر نبوده است.

تشکر و قدردانی

نویسندگان این مقاله، مراتب تقدیر و تشکر خود را از اساتید ارجمندی که با ارائه مشورت‌های ارزشمند خود، پژوهشگران این مطالعه را یاری نمودند، اعلام می‌دارند.

منابع

- [1] Ebrahimzadeh F, Naserian J, Ghorbani M, Almasi A. The assessment of barriers to research from the viewpoint of faculty members of Lorestan university of medical sciences and relationship to research performance of them. *Yaft-e* 2016; 18: 28-41. (Persian).
- [2] Farmanbar R, Asgari F. Study of constraining factors of research from the viewpoint of faculty members in Guilan university of medical sciences. *J Guilan Univ Med Sci* 2005; 14: 84-91. (Persian).
- [3] Khozaei F, Naidu S, Khozaei Z, Salleh NA. An exploratory study of factors that affect the research progress of international PhD students from the Middle East. *Educ Train* 2015; 57: 448-460.
- [4] Ruchina A, Kuimova M, Polyushko D, Sentsov A, Jin Z. The Role of research work in the training of master students studying at technical university. *Proc Soc Behav Sci* 2015; 215: 98-101.
- [5] Hashemi FM, Pourmalek F, Tehrani A, Abachizadeh K, Memaryan N, Hazar N, et al. Monitoring social well-being in Iran. *Soc Indicat Res* 2016; 129: 1-12.
- [6] Ziari A, Abachizade K, Rassouli M, Mohseny M. Assessment of barriers of implementation of clinical governance in educational hospitals of Shahid Beheshti University of Medical sciences: A qualitative study. *J Hospital* 2015; 13: 93-103. (Persian).
- [7] Ziari A, Ziaefar E, Bozorgi H, Taherian J, Masule MA, Emadi A. Physical activity; knowledge, attitudes, and practices of students living in Semnan university of medical sciences dormitories in Semnan, Iran. *Middle East J Rehabil Health* 2017. (Persian)

می‌تواند انگیزه و مشارکت افراد را بیش‌تر کرده [۷۱،۲۱] و با ایجاد درآمد کافی در حیطه پژوهش [۴۵،۲۵] امکان جذب محققین و انجام پژوهش‌های موثر را فراهم می‌آورد.

موانع و عوامل موثر بر پژوهش، در مطالعات مشابهی در سایر کشورها نیز بررسی شده که در برخی موارد با کشور ایران اشتراکاتی دارد و نشان می‌دهد که این عوامل و موانع تنها مختص کشور ایران نیست. هر چند مطالعات به‌دست آمده از برخی کشورهای انگلیسی زبان در این حوزه به اندازه مطالعات داخلی نبوده و تا به این حد به جزییات و عوامل موثر پرداخته نشده است. مطالعه‌ای که در کشور آمریکا توسط Hamilton (۱۹۸۶) انجام شده، نتایج مشابهی با مطالعات داخلی داشته است. در این مطالعه کمبود وقت و مشغله زیاد به عنوان موانع پژوهش در میان پرستاران بیان شده است [۷۲]. هم‌چنین در مطالعه Bostrom (۲۰۰۸) که در کشور سوئد انجام شده دوری از همکاران آشنا به امر پژوهش، امکانات ناکافی برای اجرای پژوهش، در دسترس نبودن مقالات، گزارش‌ها و نبود وقت کافی را موانع انجام پژوهش در پرستاران دانسته است [۷۳]. مطالعه Gulland (۲۰۱۶) در انگلیس مهم‌ترین موانع انجام پژوهش را کمبود وقت و درآمد ناکافی در ۲۰۰۰ پزشک شرکت‌کننده در پژوهش خود بیان کرده است [۱۳] و در مطالعه Burgoyne (۲۰۱۰) که بر روی دانشجویان پزشکی انجام شده، نبود آگاهی کافی و فقدان مهارت در زمینه پژوهش به عنوان مانع بیان شده است [۱۰] که همه این نتایج مشابه با مطالعات داخلی بوده و نشان‌دهنده نیاز پژوهش به توجه بیش‌تر و وجود موانع و عوامل موثر یکسان در سایر کشورها می‌باشد.

در مجموع به نظر می‌رسد که برخی از موانع و عوامل موثر در پژوهش‌های علوم پزشکی کشور ایران از دیدگاه پژوهشگران این حیطه مهم‌تر و بیش‌تر مورد توجه بوده که این موضوع از تعدد مطالعاتی که در سراسر کشور و در دانشگاه‌های مختلف علوم پزشکی ایران انجام شده به وضوح قابل مشاهده است. در میان این عوامل بیش‌ترین فراوانی

- [28] MazloomiMahmodabad SS, Hosseini SP, AbbasiShuvazi M, MirzaeiAlavijeh M, Rezaei F. A survey of Shahid Sadoughi university of medical sciences students' opinions about research barriers during university training. *J Med Educat Dev* 2013; 6: 63-70. (Persian).
- [29] Sotodeh Asl N, Ghorbani R, Rashidy-Pour A. Restrictive factors in medical research in the viewpoint of students of medical sciences university of Semnan. *Koomesh* 2015; 17: 267-276. (Persian).
- [30] Ziari A, Ghods AA, Rashidy_pour A, Bozorgi H, Babamohamadi H. Faculty viewpoints about factors influencing research performance: A qualitative study in Semnan university of medical sciences. *Koomesh* 2017; 19: 22-35. (Persian).
- [31] Hoseiny S, Jahed H. The viewpoint of faculty members on research obstacles at Tabriz university. *J Sci Technol Policy* 2012; 4: 49-64. (Persian).
- [32] Sotodeh Asl N, Ghorbani R, Rashidy-Pour A. Viewpoints of faculty members of Semnan University of Medical Sciences about research barriers. *Koomesh* 2014; 16: 1-7. (Persian).
- [33] Kianpour M, Bahman ziari P, Arti S, Najj H. Survey of research problems from the viewpoints of managers, scientific staffs and research experts in Isfahan University of Medical Sciences. *Iran J Nurs Midwifery Res* 2005; 10. (Persian).
- [34] Mahjub H, Koorki M, Sheikh N. A comparative study of factors affecting reluctance to scientific writing from the viewpoints of basic and clinical sciences faculty members in Hamedan university of medical sciences in 2006. *Iran J Med Educat* 2008; 8: 158-163. (Persian).
- [35] Zohour A, Fekri A. Research barriers: a study of academic staff of the Iran university of medical sciences. *Payesh* 2003; 2: 113-120. (Persian).
- [36] Djalalinia S, Owlia P, Forouzan A, Habibi E, Dejman M, BaradaranEftekhari M, et al. Health research evaluation and its role on knowledge. *Iran J Publ Health* 2013; 42: 60-65.
- [37] Malekafzali H, Eftekhari M, Peykari N, SadatGholami F, Djalalinia S, Owlia P, Habibi E, Mesgarpour B, Vasei M. Research assessment of Iranian medical universities, an experience from a developing country. *Iran J Publ Health* 2009; 38: 47-49.
- [38] Kourki M, Mahjoub H, Sheykh N. Study of the academic members attitude about main factors of not approaching to scientific writing in Hamadan university of medical sciences. *Scientific J Hamadan Univ Med Sci* 2007; 14: 59-63. (Persian).
- [39] Rezaeian M, Asadpour M, Hadavi M. Research barriers from the perspective of academic members and strategies for confronting with these barriers in Rafsanjan university of medical sciences, Iran. *J Health Syst Res* 2013; 9: 269-276. (Persian).
- [40] Sabzevari S, Mohammad Alizadeh S, Aziz Zadeh Foroozi M. Views of faculty members of Kerman University of obstacles in conducting research activities. *J Shaheed Sadoughi Univ Med Sci* 2000; 8: 18-27. (Persian).
- [41] Safdari R, Ghazisaeidi M, Ehtesham H, Robiati M, Ziaee N. Barriers to research in medical sciences from the viewpoints of faculty members of Birjand university of medical sciences in 2012. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2016; 15: 515-526. (Persian).
- [42] Salem Safy R, Ashraf Rezae N, Sadatian R, Moshirie Z, Sheikhy N, Baniadam A. Evaluation of Urmia medical university faculty member views about research obstacles. *J Urmia Nurs Midwifery Facul* 2009; 7: 142-151. (Persian).
- [43] Samieerad F, Ghasemi Z. Research accountability of faculty members at Qazvin university of medical sciences. *Educat Dev Zanzan Univ Med Sience* 2013; 7: 59-71. (Persian).
- [44] Vahdati M, Mazloomi Ss, Salimi T, Eghbal A. A survey on educational research barriers in Shahid Sadoughi University of Medical Sciences in 2014. *Med Educat Dev* 2014; 9: 33-40. (Persian).
- [45] Hosseininasab A, Alidoosti Shahraki K, Noohi E, Kamali M. The barriers of research from the view point of
- [8] Aboulghar M. Barriers to conducting clinical research in reproductive medicine: Egypt. *Fertil Steril* 2011; 96: 805-806.
- [9] Phuping A, Puangpaga M, Anchuen C. Why don't we do enough medical research? *J Pak Med Assoc* 2013; 63: 423-427.
- [10] Burgoyne L, O'Flynn S, Boylan G. Undergraduate medical research: the student perspective. *Med Educat Online* 2010; 15: 1-10.
- [11] Ejaz K, Shamim M, Shamim M, Hussain S. Involvement of medical students and fresh medical graduates of Karachi, Pakistan in research. *J Pakistan Med Assoc* 2011; 61: 115.
- [12] Nielsen-Pincus, M., et al., Bridges and barriers to developing and conducting interdisciplinary graduate-student team research. *Ecology & Society*, 2007. 12(2): p. 8.
- [13] Gulland A. Doctors cite lack of time as greatest barrier to research. *BMJ* 2016; 352: i1488.
- [14] Jowett S, Macleod J, Wilson S, Hobbs F. Research in primary care: extent of involvement and perceived determinants among practitioners from one English region. *Br J Gen Pract* 2000; 50: 387-389.
- [15] Romani MH, Hamadeh GN, Mahmassani DM, AlBeri AA, AlDabbagh AM, Farahat TM, et al. Opportunities and barriers to enhance research capacity and outputs among academic family physicians in the Arab world. *Prim Health Care Res Dev* 2016; 17: 98-104.
- [16] Farzaneh E, Amani F, Taleghani YM, Fathi A. Research barriers from the viewpoint of faculty members and students of Ardabil University of Medical Sciences, Iran, 2014. *Int J Res Med Sci* 2016; 4: 1926-1932. (Persian).
- [17] Hosseini-Parandar F, Ghasemzadeh I, Sadeghi P. A review of barriers to research in universities of medical sciences in Iran. *J Curr Res Sci* 2014; 2: 673. (Persian).
- [18] Nabeiei P, Mousavinezhad H, Amini M. Barriers that prevent implementation of research in medical education. *J Adv Med Educat (JAMED)* 2015; 1.
- [19] Rashidi M, ghojzadeh M, Vahedi I, Sadeghi g, Alikhani M, Azami Aghdash S. Challenges and strategies for the promotion of research in Tabriz University of Medical Sciences, Iran: The analysis of stakeholders' views. *J Anal Res Clin Med* 2015; 3: 206-218.
- [20] Yadollahi M, Haseli N, Shamsedini N, Yousefi S, Poostforoushfar A, Dehbozorgian F, Pakravan F, Firozi N. Investigation of science production in Iran's type I universities of medical sciences, a 6-year assessment. *J Health Manag Inform* 2014; 1: 71-77. (Persian).
- [21] Hajsalehi E, Soltani R, Sharifirad G. Research barriers from the viewpoint of faculty members Isfahan University of Medical Sciences. *J Health Syst Res* 2014; 10: 98-105. (Persian).
- [22] Naghizadeh Baghi A, Khanbabazadeh Ghadim M, Samari E. Survey of barriers and research problems from the viewpoint of faculty members of Ardabil university of medical sciences. *J Ardabil Univ Med Sci* 2015; 15: 255-264. (Persian).
- [23] Nobahar N, Nobahar M, Hamidi M. Investigation of research barriers and challenges in university from the perspective of faculty members of Kermanshah city. *IAU Int J Soc Sci* 2014; 4: 15-21. (Persian).
- [24] Arshadi Bostanabad M, Shirzad G, Motazed Z, Asghari E, Safari A. Barriers of Nurses' participation in clinical research in Tabriz training centers, 1393. 2015. (Persian)
- [25] Jalali R, FizBashipour K, Baharirad N. The nurse's viewpoints about research barriers, Kermanshah-Iran. *Annal Nurs Pract* 2015; 2: 1023. (Persian).
- [26] Orujlu S, HemmatiMaslakpak M, Khajeali N. Barriers of research utilization in practice by nurses of Urmia university of medical sciences. *J Nurs Midwifery Urmia Univ Med Sci* 2014; 12: 33-43. (Persian).
- [27] Anbari Z, Mohammadbeigi A, Jadidi R. Barriers and challenges in researches by Iranian students of medical universities. *Perspect Clin Res* 2015; 6: 98-103.

inhibiting factors from the students perspective. *J Fasa Univ Med Sci* 2012; 2: 113-119. (Persian).

[61] Salehi M, saeidi p, jabbary N, Kazemi MalekMahmoudi M, Kazemi Malekmahmoudi S. The research barriers at university from students' point of view in Golestan University of Medical Sciences. *Educat Dev Jundishapur* 2016; 7: 84-93. (Persian).

[62] Changiz T, Adibi P, Hosseini M, Tootoonchi M. Viewpoints of supervisors about the problems in the process of dissertations for general medicine program Isfahan University of Medical Sciences. *Iran J Med Educat* 2003; 3: 23-33. (Persian).

[63] Changizi ashtyani S, Shamsi M. Comparison of barriers to research activities form the point of view of normal and talented students at Arak University of medical sciences. *Educat Res Med Sci J* 2012; 1: 26-32.

[64] Darabi S, Koupaei A, Yousefi MH, Komeili Movahed t, Ahmari Tehran H, Rahmani M. The study of the magnitude of the research problems before and after the administrative and management interventions from the faculty members and researchers' viewpoint at Qom university of medical sciences. *Qom Univ Med Sci J* 2009; 3: 37-44. (Persian).

[65] Sereshti M, Kazemian A, Daris F. Research barriers from the viewpoint of faculty members and employees of Shahrekord University of Medical Sciences. *Educat Strat Med Sci* 2010; 3: 51-57. (Persian).

[66] Alaei M, Azami A. Attitude of Ilam university of medical sciences students toward research in 2001. *J Ilam Univ Med Sci* 2004; 12: 39-44. (Persian).

[67] Vali Zadeh L, Zaman Zadeh V, Fathi Azar e, Safaeian a. Barriers and facilitators of research utilization among nurses working in teaching hospitals in Tabriz. *J Hayat* 2002; 8: 32-42. (Persian).

[68] Zinaloo A, Mohammadi M, Geranmayeh M, Farsaam H, Khakbazan Z. Research perspective at Tehran University of Medical Sciences from the viewpoint of the faculty members. *Iran J Med Educat* 2002; 2: 59. (Persian).

[69] Latifi S, Khalilpour A. Barriers to updating of knowledge and utilization of research findings in nursing clinical practice. *Res Med Educat* 2012; 4: 17-25. (Persian).

[70] Karimian Z, Sabaghian Z, Saleh S. An investigation of research and knowledge production obstacles and challenges in medical universities. *Iran Higher Educat* 2011; 3: 35-63. (Persian).

[71] Dadkhah B, Mohammadi MA, Pour naseri S, Mozafari N, Adham D. View of Ardabil province universities scientific members' about research and its limitations. *J Ardabil Univ Med Sci* 2008; 8: 37-44. (Persian).

[72] Hamilton GA. Two faces of nurse faculty: teacher and researcher. *J Adv Nurs* 1986; 11: 217-223.

[73] Boström AM, Kajermo KN, Nordström G, Wallin L. Barriers to research utilization and research use among registered nurses working in the care of older people: Does the BARRIERS Scale discriminate between research users and non-research users on perceptions of barriers? *Implement Sci* 2008; 3: 24.

nurses and midwives working at Shiraz teaching hospitals, in 2009. *J Health Dev* 2013; 2: 149-156. (Persian).

[46] Alamdari A, Afshoon E. The view point of faculty members on research barriers at Yasuj universities. *Armaghan Danesh* 2003; 8: 27-34. (Persian).

[47] Badrizadeh A, Gholami Y, Birjandi M, Beiranvan G, Mahooti F. Barriers to research from viewpoint of faculty members of Lorestan university of medical sciences. *Yafteh* 2009; 11: 93-100. (Persian).

[48] Karamzade A, Ahmadi VA, Zahedi R. Survey of barrier's factors on research studies within educational approach from faculty member's attitudes in Jahrom University of medical science. *Jundishapur Educat Dev* 2014; 5: 130-136. (Persian).

[49] Sanagoo A, Yousefipour M, Joibari LM. A mechanism for increasing the performance of medical students. *J Qualitat Res Health Sci* 2012; 1: 59-69. (Persian).

[50] Sereshti M, Parvin N, Bozorgzad M, Imani R. Barriers of research performances in the view of nurses and midwives of Shahr-e-kord's hospitals. *J Ilam Univ Med Sci* 2007; 15: 7-13. (Persian).

[51] Khatibi R, Rezaie MJ, Zarezadeh Y, Ebnerasooli S. Reasons for faculty members' lack of interest in doing research in the field of education from their own perspective in Kurdistan university of medical sciences. *Iran J Med Educat* 2015; 14: 1097-1100. (Persian).

[52] Anbari Z, Jadidi RA. Comparing of barriers to research activities among students of Arak University of Medical Sciences, and appropriate strategies for student research management. *Iran J Med Educat* 2013; 13: 399-412. (Persian).

[53] Karimi A, Mehdipour Y, Mohammadpour A, Pirozanzar S. Constraining factors of research from the viewpoint of faculty members of Zahedan university of medical sciences. *Health Inform Manag* 2011; 7: 474-467. (Persian).

[54] Yadollahi M, Shamsedini N, Poostforooshfard A, Roosta S. Obstacles to research in medical sciences in Iran. *Shiraz E-Med J* 2014; 15. (Persian).

[55] Sharifi S, Mohamad Alizadeh S. Attitudes and Perceived Barriers to Carry Out Research among Hospital Nurse Administrator. *Iran J Nurs (IJN)* 2009; 22: 51-59. (Persian).

[56] Mehralizadeh S, Vakili A, Pour Hoseini SM. View of academics of faculty of medicine of Semnan university of medical sciences towards student research. *Med Educat Dev* 2012; 6: 11-16. (Persian).

[57] Mirighaffarzadeh S, Nazari H, Motazakker M. Obstacles to research activities: A survey of faculty member's view at Urmia university of medical sciences in 2010. *J Urmia Nurs Midwifery Facul* 2013; 10. (Persian).

[58] Karimian Z, Sabbaghian Z, Saleh Sedghpour B, Lotfi F. Internal obstacles in research activities: faculty members' viewpoints in Shiraz University of Medical Sciences. *Iran J Med Educat* 2012; 11: 750-763. (Persian).

[59] Javadian Y. Medical Students'attitudes to wards the importance of research. 2002. (Persian).

[60] Nikrooz L, Rouzitalab M, Rayegan Shirazi AR, Naghizadeh MM, Taghavi F. Student research projects

A review on factors influencing research performance in Iranian Universities of Medical Sciences during 2000-2016

Abbas Ziari (M.D)¹, Ali Rashidy-pour (Ph.D)², Elham Ziaei Far (Student of medicine)^{*3}

1- *Social Determinants of Health Research Center, Dept. of Community Medicine, Faculty of Medicine, Semnan University of Medical Sciences, Semnan, Iran*

2- *Research Center of Physiology and Dept. of Physiology, Faculty of Medicine, Semnan University of Medical Sciences, Semnan, Iran*

3- *Student Research Committee, Faculty of Medicine, Semnan University of Medical Sciences, Semnan, Iran*

(Received: 17 Mar 2017; Accepted: 22 Aug 2017)

Introduction: Research in Medical Sciences has special importance and it has received special attention in Iran. Several studies conducted on factors affecting research performance in the Universities of Medical Sciences and each of them focused on particular group's viewpoint. Therefore, to have a comprehensive picture of the factors affecting research performance in Medical Sciences, this study was done to review these factors in Iran.

Materials and Methods: This study reviews factors affecting the research performance in universities of medical sciences in Iran through recent 16 years. Related Keywords were used in Pub Med, Scopus, Science direct, Google scholar and Iranmedex, Irandoc, SID, and Magiran in order to find related English and Persian articles.

Results: From 158 obtained articles, 55 eligible articles (46 Persian and nine English) were entered the study. Similar factors put together and 17 categories formed such as: Individual – personality, Organizational – structural, Management, Infrastructure – facilities, and Interaction – team work.

Conclusion: Factors affecting medical research have a wide range. Among factors, the most frequent were respectively infrastructure – facilities (26 times) and over entanglement (22 times) and then in the third place, Individual – personality, motivation, research related abilities and financial and budget (21 times)

Keywords: Research, Medical Sciences, Iran, Review Article.

* Corresponding author. Tel: +98 23 33465721

elhamziaefar@gmail.com